

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Kunskapsläge och politiska krav inför
Internationella dagen för avskaffande
av våld mot kvinnor 25 november 2015

FÖRORD

1999 instiftade FN:s generalförsamling 25 november till internationell dag för avskaffande av våld mot kvinnor. Initiativet kom ursprungligen från feminister från hela Latinamerika och Karibien, på ett feministforum 1981 i Bogotá, spred sig småningom till kvinnoorganisationer runt om i världen och till sist FN. Idag hedrar vi alla offer och överlevare för våldet, vi samlas och påminner oss om att vi inte är ensamma, att strategier för att motverka våldet finns, att vi som kämpar mot våldet runt om i världen har mycket att lära av varandra.

Staten har det övergripande ansvaret för att säkerställa den mänskliga rättigheten frihet från våld. Feministiskt initiativ har höga ambitioner inom detta politikområde, som prioriteras i de kommuner där vi fått mandat och möjlighet att förverkliga vår politik. I denna rapport är fokus på mäns våld mot kvinnor, med anledning av 25 november. Tidigare rapporter på detta övergripande tema har publicerats 2005 och 2011. Våld mot barn, transpersoner och män är även det omfattande, och tas upp i vårt politikdokument, men inte här. De teman som lyfts nedan är nationalism som hot mot kvinnors rättigheter, aktuell statistik, våld som politikområde, bristen på skydd för papperslösa och kvinnor som kommit till Sverige genom äktenskap, samt separationer och våld.

I vårt politikdokument kan du läsa vidare om andra teman, som sexuellt våld, prostitution, könsstämpning, barnäktenskap, kommuner och kvinnojourers roller, förtryck och våld i namn av heder, hatbrott och barns utsatthet för direkt och indirekt våld. Relaterade områden som migrationspolitik och försvars- och säkerhetspolitik i mer konventionell mening tas också upp där.

INLEDNING

Feministiskt initiativ har en bred syn på säkerhet, som även innefattar frihet från våld i vardagen¹. Mäns våld mot kvinnor är ett demokratiskt, socialt säkerhets- och folkhälsoproblem med stora samhällsekonomiska kostnader som följd. Enligt den aktuella Jämställdhetsutredningen kostar detta våld Sverige 16 miljarder kronor per år, och då är inte kostnaderna för barns utsatthet i att leva med våldet och exempelvis behandlingsinsatser för barnen inkluderade. På en politisk-retorisk nivå har frågan om feministisk utrikes- och säkerhetspolitik och ett bredare säkerhetsbegrepp aktualiserats med den rödgröna regeringens tillträde. Samtidigt ligger de faktiska prioriteringarna, i tilldelning av ekonomiska resurser mätt, på en ökad militarisering av säkerheten, med i jämförelse minimal prioritering av mänsklig säkerhet som frihet från våld i vardagen. Mäns våld mot kvinnor utgör den yttersta och mest brutala formen av maktorättvisor mellan män och kvinnor. Könsbaserat våld är troligtvis också den mest utspridda och socialt accepterade kränkningen av mänskliga rättigheter. Med ökad militarisering av säkerheten följer inskränkningar av mänskliga rättigheter, inte minst för kvinnor och hbtq-personer. Kvinnor drabbas av våldet just på grund av att de är kvinnor i en samhällsstruktur som underordnar och diskriminerar kvinnor. Sammanfattningsvis kan konstateras att våldet inte minskar i omfattning – snarare tvärtom. Nivån på dödligt våld mot kvinnor i ett land har ett mycket starkt samband med nivån på den politiska representationen av kvinnor.² I Sverige har kvinnors representation i riksdagen minskat två mandatperioder i följd. Samtidigt har det dödliga våldet ökat något. Omkring 17-20 kvinnor per år har under ett par decennier dödats av tidigare eller aktuell partner. De senaste fyra åren har det stigit till 21-26 kvinnor per år.³

NATIONALISM OCH VÅLD MOT KVINNOR

Nationalism, militarism och antifeminism går hand i hand och motverkar arbetet mot mäns våld mot kvinnor – också i Sverige. Historiskt har Kvinnan som symbol för moderlighet och nationell gemenskap hyllats, samtidigt som verkliga kvinnor saknat medborgerliga rättigheter och för nationens bästa utsatts för systematiska övergrepp i form av till exempel tvångssteriliseringar. Nationalism gör kvinnors kroppar till symboler och slagfält. Nationalism erbjuder män en möjlighet att inta en hjälteposition som de som ska skydda nationens kvinnor och barn från de andra männen samt från allt som förknippas som främmande, nationens inre och yttre fiender.⁴

Som Iris Marion Young skrivit om är det inte sällan just de som formellt har uppdraget att skydda som utövar mest förtryck och våld, enligt en patriarkal beskyddarlogik. Beskyddet villkoras av att acceptera att underordnas. Kvinnor som kräver inflytande och lika rättigheter ses enligt denna logik inte som skyddsvärda, utan som dåliga kvinnor och nationens fiender.⁵

---

1. Kopplingen mellan våldet i det privata och på nationsnivå kan tyckas drastisk. Avståndet mellan dessa båda forskningsfält har länge varit stort, men är på väg att överbryggas, då allt fler ser kopplingarna (Walby 2012, Walby, Towers & Francis 2014).

2. Walby & Olive 2014

3. SOU 2014:71 Ett jämställt samhälle fritt från våld - Utvärdering av regeringens satsningar 2010-2014. Delbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor.

4. Eduards 2008, Enloe 2000

5. Young 2004

Kvinna till Kvinna ger i en rapport exempel från många håll i världen på att kvinnorrättsaktivister utsätts för mycket hot och våld just från nationalister, som uppfattar dem som dåliga kvinnor som sviker nationen och som de etniska andra männen (fienden) därför kan få göra vad de vill med.⁶ Breiviks manifest med utförliga anklagelser om svek och en dödslista på kända feminister, däribland vår partiledare, är ett annat tydligt exempel på närheten mellan antifeminism, nationalism, rasism och militarism.

För en tid sedan högg en ung man med svärd ihjäl ungdomar på en skola. Han såg sig som en förvarare av svenskheten. Nationalism och rasism hotar inte bara de som utsätts direkt för våld i namn av försvar av svenskhet, utan nationalism som ideologi och rasism som system är oerhört destruktiva för hela samhället. De bygger på rädsla, ökar rädsla och hat. De nationalistiska fantasierna om vari hotet mot samhället består är falska, vilseleder och drar fokus från de verkliga hoten som vi gemensamt behöver möta: Klimathotet, miljöförstöring, våld på alla nivåer – från det privata till det globala – fattigdom, ojämlikhet i alla dimensioner. När feminister frågar "säkerhet för vem?" och ifrågasätter den nationalistiska ordningen och synen på säkerhet, möts vi av sexualiserade hot och förlöjliganden.

AKTUELL STATISTIK

Kvinnors våld mot män förekommer, men är ytterst sällan ett grovt eller dödligt våld. Mäns våld beskrivs däremot av Världshälsoorganisationen som en global pandemi. Var tredje kvinna i världen utsätts någon gång för allvarligt fysiskt eller sexuellt våld från en man.⁷ Generellt har fysiskt våld i det offentliga rummet minskat i Sverige och många andra länder under en längre tid, men i familjen och de nära relationerna finns tecken på att det tvärtom har ökat.⁸ Risken för dödligt våld mot kvinnor i Sverige är som störst i samband med separation. I en genomgång av samtliga fall av dödligt våld mot kvinnor från aktuell eller tidigare partner 2010 och 2011 dras slutsatsen att åtminstone hälften av morderna hade kunnat förhindras med ett mer professionellt agerande från myndigheternas sida.⁹

Enligt en EU-rapport 2014 baserad på enkät med 42 000 kvinnor i 28 länder ligger Danmark (52 procent), Finland (47 procent) och Sverige (46 procent) i topp i när det gäller fysiskt och sexuellt våld mot kvinnor. Genomsnittet i EU är 33 procent. Sverige ligger allra högst när det gäller sexuella trakasserier, 81 procent, och stalking, 37 procent.¹⁰ Något lägre siffror finns hos Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2014: 46 procent av kvinnorna och 38 procent av männen har enligt NCK någon erfarenhet under sin livstid av allvarligt våld (grovt eller upprepat fysiskt eller sexuellt våld, upprepat och systematiskt psykiskt våld, att bevittna grovt våld i familjen som barn) från känd eller okänd förövare. Upprepat våld i nära relationer drabbar oftare kvinnor.

---

6 Kvinna till Kvinna 2014

7 WHO 2013, se även FRA 2014

8 Diesen & Diesen 2013, Ray 2011, Walby 2012, 2015

9 Strandell 2013

10 FRA 2014

Det sexuella våldet ökar i Sverige, både enligt Nationella trygghetsundersökningen 2014 och i anmälningsstatistiken.¹¹ Vidare har anmälningarna om hatbrott med rasistiska eller religiösa motiv ökat dramatiskt, men mörkertalet tros fortsatt vara stort. Särskilt utsatta är afrosvenskar, romer och muslimska kvinnor med slöja.¹² Inom arbetslivet har hot och våld mot kvinnor, men inte mot män, ökat i Sverige sedan 1980-talet.¹³ Särskilt utsatta är personal inom vård, omsorg och socialt arbete.¹⁴ Hot och hat (psykiskt våld) mot journalister och politiker har även det ökat. 71 procent av kvällstidningsjournalister har hotats och 59 procent av riksdagspolitikerna.¹⁵ Samma person kan utsättas för våld inte bara av sin partner eller expartner, utan samtidigt även exempelvis i sin yrkesroll, som rasifierad och/eller tillhörande en religiös minoritet.

Det saknas svenska prevalensstudier med fokus på ekonomiskt våld. Enligt den hittills mest omfattande studien om mäns våld mot kvinnor uppgav 10 procent av 7000 kvinnor erfarenhet av att nekas inflytande över sin egen ekonomi av nuvarande eller tidigare partner. Tre procent uppgav ha förbjudits att arbeta och 10 procent att ha fått egendom förstörd. I en mer aktuell studie, med 5 681 kvinnor och 4 654 män, fanns inga frågor om ekonomiskt våld. Däremot uppgav 12 procent av kvinnorna att de upplevt sig kontrollerade (vissa av dem kan avse ekonomisk kontroll).¹⁶ Enligt UNICEF förekommer könsbaserat ekonomiskt våld över hela världen, men varierar i uttryck och omfattning.¹⁷

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR SOM POLITIKOMRÅDE

Våld i familjen har aldrig helt uppfattats som en enbart privat angelägenhet, men gradvis och ur olika perspektiv blivit alltmer etablerat som samhällsproblem. Våld relaterades under det tidiga 1900-talet till alkoholmissbruk, ohälsa och avvikelse hos vissa delar av befolkningen. Mindre grovt våld uppfattades dock länge som normalt inom äktenskapet, för att bli ett socialt problem under 1980-talet och ett jämställdhetsproblem under 1990-talet.¹⁸ Mäns våld mot kvinnor etablerades som maktfråga och ett politikområde i Sverige först under 1900-talets sista decennier. Det var då det började representeras som ett samhällsproblem. En milstolpe i denna utveckling är att misshandel mot kvinnor från 1982 faller under allmänt åtal – en förändring som uttalat syftade till att straffrättsligt motverka mäns våld mot kvinnor i nära relationer. 1988 kom lagen om besöksförbud för att öka kvinnors möjlighet till skydd från förföljelse.¹⁹ Wendt Höjer menar att våldet i offentligt tryck präglades av en psykologiserande förståelseram under 1980-

-
- 11 Brå 2014
  - 12 Brå 2015:13
  - 13 Arbetsmiljöverket 2010:4
  - 14 Arbetsmiljöverket 2014:3
  - 15 2015:12
  - 16 NCK 2014
  - 17 UNICEF 2007
  - 18 Burman 2007
  - 19 Roman 2004, se även Burman 2007

talet, för att först under 1990-talet bli en maktfråga.²⁰ Med influenser från radikalfeminism och kvinnojoursrörelse, som redan på 1970-talet sökte politisera frågan om mäns våld, samt med stöd av empirisk forskning, finns i Sverige sedan 1990-talet ett officiellt erkännande av mäns våld mot kvinnor som en strukturell företeelse.

Kvinnovåldskommissionen som tillsattes 1993 innebar ett radikalt skifte i statens syn på våld, som där ses som relaterat till skillnader i makt mellan kvinnor och män och som ett sätt att utöva kontroll.²¹ Intentionen med instiftandet av brottsrubriceringarna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning 1998 var att fånga det systematiska ofredandet och kränkandet av integriteten i handlingar som var för sig inte nödvändigtvis var att beteckna som grova, istället för att straffrättsligt lägga fokus på enskilda våldshandlingar. Tanken var att synliggöra det könsspecifika i brottet, som uttryck för en mer övergripande maktstruktur, och att fånga den våldsutsattas hela livssituation. Grov kvinnofridskränkning innebär att våldshandlingar och kränkningar ska vara upprepade och pågå över tid. Ofta förekommer fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld i samma relation. Var för sig behöver dessa handlingar inte vara grova, men tillsammans innebär de ett maktmissbruk och en process där den utsattas livsutrymme begränsas och självkänslan bryts ner.

Slutbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor ansluter sig till denna strukturella analys.²² I betänkandet efterlyses ett tydligare ledarskap och styrning på området, bland annat genom att ramverk och struktur skapas för samordning, effektivisering och kvalitetssäkring av både det våldsförebyggande och det stödjande arbetet. Bland förslagen finns inrättandet av ett nationellt sekretariat och krav på årliga lägesrapporter och utvecklingsbehov från relevanta myndigheter. De stora regionala skillnaderna och allvarliga brister i exempelvis strategisk styrning och finansiering, kortsiktiga insatser, kunskapsluckor och avsaknad av förebyggande insatser som utvärderingen konstaterat ska åtgärdas. De insatser som görs står inte i proportion till omfattningen av problemet, menar utredaren, som särskilt betonar vikten av våldsprevention.

Sverige har genom flera internationella konventioner förbundit sig att ha en effektiv och samordnad politik mot alla former av mäns våld mot kvinnor. I utvärderingen av Kvinnofridspropositionen som presenterades 2004 kritiserades myndigheterna generellt för att inte följa de direktiv som regeringen gett dem, bland annat Brå och Socialstyrelsen. Ambitionerna har sedan dess höjts. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har inrättats och arbetar på uppdrag av regeringen med att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor nationellt genom metodutveckling, information, utbildning, kunskapssammanställning och forskning. 2008 vidgades NCK:s uppdrag till att även omfatta våld i samkönade relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.²³ 2007 antog

---

20 Wendt Höjer 2002, se även Mellberg 2004

21 Burman 2007, Eriksson 2003, Wendt Höjer 2002

22 SOU 2015:55

23 De ger kontinuerligt ut publikationer som kunskapsöversikter och utbildningsmaterial för exempelvis personal inom hälso- och sjukvård, och man kan på hemsidan söka efter forskare inom fältet. Syftet är att skapa en

regeringen Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer.²⁴ Handlingsplanen innehåller 56 uppdrag till 13 myndigheter. Socialtjänstens särskilda ansvar att ge skydd och stöd är där tydliggjort. Enligt en utvärdering av handlingsplanens effekter har kunskaperna om våld ökat bland relevanta professionella. Fokus har varit på utbildningsinsatser, som dock i många fall har varit tillfälliga. Effekterna för de våldsutsatta verkar mer otydliga.²⁵ Våldet minskar inte i omfattning.

Juristerna Christian och Eva Diesen med kollegor har under femton års tid analyserat den rättsliga hanteringen av våldtäkt, övergrepp mot barn, kvinnomisshandel inom relation samt barnmisshandel, baserat på 10 000 förundersökningar och 2000 domar i Sverige samt svenska och internationella prevalensstudier.²⁶ Forskarna menar att införandet av brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning väsentligt ökat möjligheterna att lagföra seriemisshandlare. Åtalsfrekvensen ökar fyra gånger och utredningarnas kvalitet är bättre när dessa rubriceringar används istället för rubriceringen misshandel. Vidare betonar de att kontaktförbud används för sällan, att utredningarna vad gäller våld mot kvinnor i nära relation blir bättre, men att det dramatiskt ökande antalet anmälningar innebär resursbrist. Den ökade belastningen kan innebära att polisen får allt svårare att göra så bra utredningar som de skulle vilja, betonar Diesen och Diesen.

Problemet med den låga benägenheten att bevilja kontaktförbud tas även upp i underlaget till Jämställdhetsutredningen 2015:86, om våld. Ansökningarna om kontaktförbud har ökat stort på tio år, men andelen som beviljas minskat. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) konstaterar i en rapport att det nyligen skett vissa förbättringar i kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, men att 50 av 60 kommuner brister i arbetet.²⁷ En stor del av ansvaret tas i praktiken fortfarande av frivilligorganisationer, och i synnerhet då kvinno- och brottsofferjourer. Bara de som är anslutna till antingen Roks eller Unizon (tidigare SKR) svarar på cirka 100 000 telefonsamtal och tar emot fler än 30 000 besök per år.²⁸

---

varaktigt höjd ambitionsnivå i arbetet mot våldet.

24 Skr. 2007/08:39

25 Brå 2010

26 Diesen & Diesen 2013

27 IVO 2014

28 SOU 2014:71

PAPPERSLÖSA, VÅLDSUTSATTA PÅ FLYKT OCH KVINNOR I SVERIGE GENOM ANKNYTNING

Papperslösa kvinnor är inte bara på flykt från förföljelse, hot, övergrepp, tortyr eller krig i länderna de flytt ifrån, utan befinner sig även i en ständigt otrygg situation på grund av sin papperslösa status i Sverige. Som papperslös lever du utan möjlighet till skydd eller rättssäkerhet om du skulle bli utsatt för brott. Blir du utsatt för hot, rån, trakasserier, misshandel eller övergrepp har du väldigt liten möjlighet att få skydd och att få dina rättigheter tillgodosedda. Att anmäla ett övergrepp är omöjligt då polisen utgör ett hot om avvisning. Detta innebär även en situation där myndighetspersoner såsom polisen kan vara den parten som begår brott, utan att de kan ställas till svars. Det kan även vara arbetsgivare, bostadsuthyrare, anförvanter eller andra som känner till situationen och som misshandlar, hotar, utnyttjar ekonomiskt eller sexuellt med vetskapen om att det inte kan polisanmälas.

Rätten till skydd mot sexuella övergrepp och andra former av könsrelaterat våld ska, enligt t.ex. FN:s kvinnokonvention, tillkomma alla utan diskriminering. Rätten till skydd mot till exempel sexuella övergrepp och misshandel kan även anses utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och ska således tillkomma alla utan diskriminering, enligt t.ex. artikel 3 i Europakonventionen och artikel 7 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Fi menar att asylsökande och papperslösa kvinnor ska ha samma rätt till skyddat boende vid hot om våld som alla andra.

Utlandsfödda kvinnor är enligt vissa studier överrepresenterade som utsatta för våld i nära relation – av förövare med såväl svensk som utländsk bakgrund.²⁹ Kvinnor och barn som kommit till Sverige genom anknytning, det vill säga genom moderns äktenskap med en svensk man, eller med en man som fått uppehållstillstånd i Sverige, befinner sig i en särskilt juridiskt prekär situation om de utsätts för våld. En invandrad kvinna som lämnar en våldsam man innan två år har passerat och hon fått permanent uppehållstillstånd, riskerar att utvisas.³⁰ Forskning och kvinnojourernas erfarenheter visar att en del män har satt i system att kontrollera kvinnor, i vissa fall ett antal kvinnor i följd, med stöd i denna lagstiftning.³¹ I utlänningslagen finns en regel som ska skydda kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer. Under vissa villkor ska uppehållstillstånd kunna beviljas även i fall där förhållandet upphör under prövotiden. Kriterierna i Prop. 1999/2000:438 till UtlL är dock enligt juristen Zuzan Ismail³²

---

29 Fernbrant 2013

30 Ismail 2014

31 Burman 2012

32 Ismail 2014, s 236

oförenliga med kunskapen om våldsutsatta kvinnors situation och skyddsregeln är därför i praktiken svår att tillämpa. Om kvinnan lämnar mannen kort tid efter att våldet inletts riskerar hon att inte uppfylla kravet på långvarigt sammanboende. Om hon stannar kvar hos mannen trots våldet och därmed uppfyller kravet på långvarigt sammanboende, talar detta för att våldet inte är tillräckligt allvarligt.

Ojämlighet i flera samtidiga dimensioner kan förstärka utsattheten i att vara ekonomiskt beroende, att rasifieras och förväntas vara "kvinnligt undergiven", kanske inte känna till lagar och möjligheter till stöd, att utsättas för rasism i mötet med professionella och avsaknad av svenskt medborgarskap och med det avgörande rättigheter.

SEPARATIONER OCH VÅLD

Det gemensamma föräldraskapet innebär i många avseenden ytterligare en dimension till problematiken kring våld i nära relationer. När föräldrar separerar och det finns uppgifter om våld, omsorgsbrist eller någon annan form av social, psykologisk eller medicinsk problematik kan ett flertal skilda professioner komma att bli involverade i att lämna information, utreda, behandla och fatta beslut. Frågor kring skillnader mellan barns och föräldrars rättigheter, intresse och makt kan då ställas på sin spets, och måste hanteras av professionella. Inte sällan fortsätter hot och våld efter separationen, genom våldsutövande faders ökade tillgång till barnen.³³

Från det nya millenniet märks en paradoxal utveckling i att samtidigt som det fysiska våldet i familjen har synliggjorts inom straffrätten, har förändringar inom andra delar av välfärdsstaten gjort det svårare för våldsutsatta mödrar och barn att skyddas från våld. En avgörande förändring är vårdnadsreformen från 1998, som gjorde det möjligt att efter separation besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja, något som ofta görs trots uppgifter om våld eller att en förälder är dömd för brott mot den andra föräldern eller barnet.³⁴ Barn som vill ha kontakt med en frånvarande förälder har inga legala rättigheter att kräva umgänge, medan barn själva däremot kan tvingas till umgänge. Barnombudsmannens genomgång av samtliga relevanta fall med uppgifter om våld från 2002 visade att beslut togs om gemensam vårdnad mot den ena förälderns vilja i hälften av dessa fall. Riskbedömning saknades i 71 procent av dessa fall, och även i 57 procent av fallen när fadern var dömd för våld mot modern.³⁵ I en aktuell kvantitativ och kvalitativ analys av tingsrättsdomar varierar riskbedömning och beslut enligt mönster av rasifiering.³⁶ Efter massiv kritik från barnrättsorganisationer, kvinnojourer, forskare och praktiker tillsattes 2002 en utredning för

33 Hayes 2012, Hester 2011, Holt 2011, Eriksson et al 2005

34 BO 2005, Söderberg 2013

35 En stor svensk utvärdering (Broberg et al 2011) av behandlingsinsatser för barn som upplevt pappas våld mot mamma fann att den enskilt viktigaste förutsättningen för att barn skulle kunna tillgodogöra sig behandling var att de inte tvingades till umgänge med en (dömd eller endast utpekad) förövare. Detta villkor var mer avgörande än vilken typ av behandlingsinsats barnen fick. Rättens beslut kan således ha stora konsekvenser för barns möjligheter till återhämtning och psykisk hälsa. Utifrån ett barnperspektiv talar resultaten emot rådande praxis att tvinga barn till umgänge med någon som de upplever som förövare, oavsett om denne är dömd.

36 Bruno 2015

att utvärdera 1998 års vårdnadsreform, en utredning som särskilt skulle beakta situationen för barn som utsätts för eller exponeras för våld i sin familj. I betänkandet betonas bland annat behovet av systematiska riskbedömningar, att gemensam vårdnad i princip bör vara utesluten i fall med våld, samt att umgänge med den föräldern barnet inte bor hos måste ordnas på ett sätt som är tryggt för barnet.³⁷ Från 2006 har kravet på riskbedömning inför alla beslut som rör vårdnad, boende eller umgänge skärpts i lagen.³⁸

Forskning om kvinnors uppbrottsprocesser från våldsutövande män tyder på att ansvaret som förälder kan upplevas som ett skäl att såväl stanna som att lämna en våldsamt relation ().³⁹ Att våldet trappas upp och även drabbar barnen kan innebära att kvinnan fattar beslut om att gå, men ovisshet om vad som egentligen är bäst för barnen kan också fördröja processen. Hos många kvinnor finns en oro över att själv inte kunna försörja barnen. Ekonomins betydelse lyfts fram i andra internationella studier, som tyder på att ekonomisk självständighet påskyndar separationen och att svag ekonomi är ett viktigt hinder.⁴⁰ I en metaanalys av ett femtiotal kvantitativa och kvalitativa studier om misshandlade kvinnors separationer att egen inkomst är den enskilt viktigaste förutsättningen för att gå. Andra viktiga faktorer är tillgång till barnomsorg och socialt stöd: släkt, vänner och professionella.⁴¹ I de få svenska studierna om våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser eller kvarhållande mekanismer är ekonomin en ickefråga, eller åtminstone perifer.⁴² Istället undersöks emotionella och kognitiva processer hos kvinnan eller interaktionen i parförhållandet.

Ett i relation till annat förtryck och våld i nära relationer ännu relativt outforskat tema är ekonomisk maktutövning inom familjen, en form av kontroll som typiskt fortsätter efter separation och ytterligare förstärker skillnader i ekonomiska villkor.⁴³ Begrepp som "financial abuse", "economic violence" och "economic coercion" har använts för att beskriva ekonomiskt förtryck som en del av våldet i nära relationer. Sällan har dock denna del av maktutövningen varit i fokus.⁴⁴ Flera studier visar att mödrar som utsatts för fysiskt våld sänker sina anspråk på underhåll från sin tidigare

---

37 SOU 2005:43

38 Föräldrabalken 6 kap. 2§. Barnets bästa ska som tidigare vara vägledande princip, men nytt är att övervägandet av risken att barnet kan fara illa särskilt ska prioriteras, framför barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrar. Det finns således på policynivå en ökad medvetenhet om barns utsatthet i dessa processer, och det pågår utredningar och ett utvecklingsarbete för att ta fram metodstöd och förbättra den professionella praktiken för barns bästa.

39 Radford & Hester 2006, Hayes 2012

40 Anderson & Saunders 2003, Moe & Bell 2004, Walker et al 2004

41 Variabler som många tidigare studier undersökt men som i de kvantitativa studierna visat sig vara av mindre eller ingen betydelse är arten av våld i relationen, känslor för förövaren och utsatthet för våld i sin ursprungsfamilj, Anderson & Saunders 2003

42 Enander 2008; Hydén 1992; Lundgren et al 1991; 2004; Lundgren et al 2009, Mellberg 2002

43 Fawole 2008, Miller & Smolter 2011

44 Vissa har beskrivit det som en underkategori till psykologiskt våld, men på så sätt underskattat de materiella och hälsomåssiga konsekvenserna (Fernqvist & Näsman 2015, Näsman 2012). Forskning av Elisabet Näsman och Stina Fernqvist (2015) samt Linnéa Bruno (kommande 2016) tyder på att rättssystemet som verktyg för faders förtryck efter separation kan ha allvarliga konsekvenser för mödrar och barn (se även Bagshaw et al 2010, Branigan 2004, Howard & Skipp 2015).

partner, av rädsla för fortsatt våld⁴⁵. Utdragna och kostsamma rättsprocesser kring bodelning, vårdnad, boende, umgänge och underhåll kan användas av ekonomiskt privilegierade fäder för att dränera mödrar på resurser, men även användas av kriminellt belastade män med så stora skulder att ytterligare skulder inte spelar någon roll för dem, visar Fernqvist och Näsman. I den svenska välfärdsstaten är den ekonomiska ojämlikheten, också mellan könen, mindre dramatisk än i de flesta andra länder. Skillnaden mellan mäns och kvinnors inkomster minskar inte i Sverige, trots fyrtio år av jämställdhetspolitik. Mot bakgrund av normaliseringen av könad ekonomisk ojämlikhet kan det vara svårt att dra gränser för var det "normala" heterosexuella sättet att organisera familjens ekonomi övergår i asymmetrisk maktutövning och ekonomiskt våld. Det saknas svensk forskning om ekonomiskt våld, men pågår projekt med detta fokus vid Uppsala och Örebro universitet.

AVSLUTNINGSVIS

Kvinnor har i ett historiskt perspektiv flyttat fram positionerna inom akademi, media, kulturliv och arbetsliv med stora steg det senast halvsekle. Kvinnors generella ökade ekonomiska självständighet och krav på rättigheter och inflytande välkomnas av många män, provocerar andra och motiverar vissa att ta till hot och våld för att hantera sin osäkerhet och förvirring inför dessa förändringar och för att upprätthålla sina privilegier. Diesen och Diesen tillhör dem som vill nyansera tolkningen av samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor som bevis för mäns stabila dominans. Att våldet ökar kan istället förstås som ett uttryck för att vissa män inte kan hantera feminismens framgångar. Fi menar att Feminism krävs i kampen mot våldet. Feministiska män som engagerar sig mot våldet och står upp mot sexism, också i enkönade manliga rum, behöver bli fler. Fi arbetar politiskt för etablerandet av ett breddat säkerhetsbegrepp; Att frihet från våld i vardagen erkänns som en fråga om säkerhet och att de medel som avsätts motsvarar omfattningen av problemet. Fi verkar för:

- Att försvarsbudgeten kapas med 10 miljarder (ca 20 procent) och att resurserna används för skydd för våldsutsatta, behandling av förövare och offer och till förebyggande arbete.
- Att skyddade boenden blir en lika självklart del av välfärden med lika långsiktig finansiering som exempelvis räddningstjänsten.
- Att tvåårsregeln avskaffas och att våldsutsatta papperslösa kvinnor inte diskrimineras, utan ges samma rätt till skydd.
- Att kunskap om våld blir obligatorisk i alla utbildningar för relevanta professionella inom myndigheter, hälso- och sjukvård och rättsväsende.
- Att staten gör upp med nationalistiska prioriteringar kring vem som skyddas från vad, på vilka villkor.
- Att kvinnofridslagen i fall som handlar om papperslösa migranter ska ha ett självklart företräde framför Utlänningslagen.
- Att papperslösa kvinnor som utsätts för hot, misshandel, utpressning, trakasserier eller sexuella övergrepp ska fredas och garanteras skydd i samband med brott.

---

45 (Bagshaw et al 2010, Branigan 2004, Ekbrand 2006)